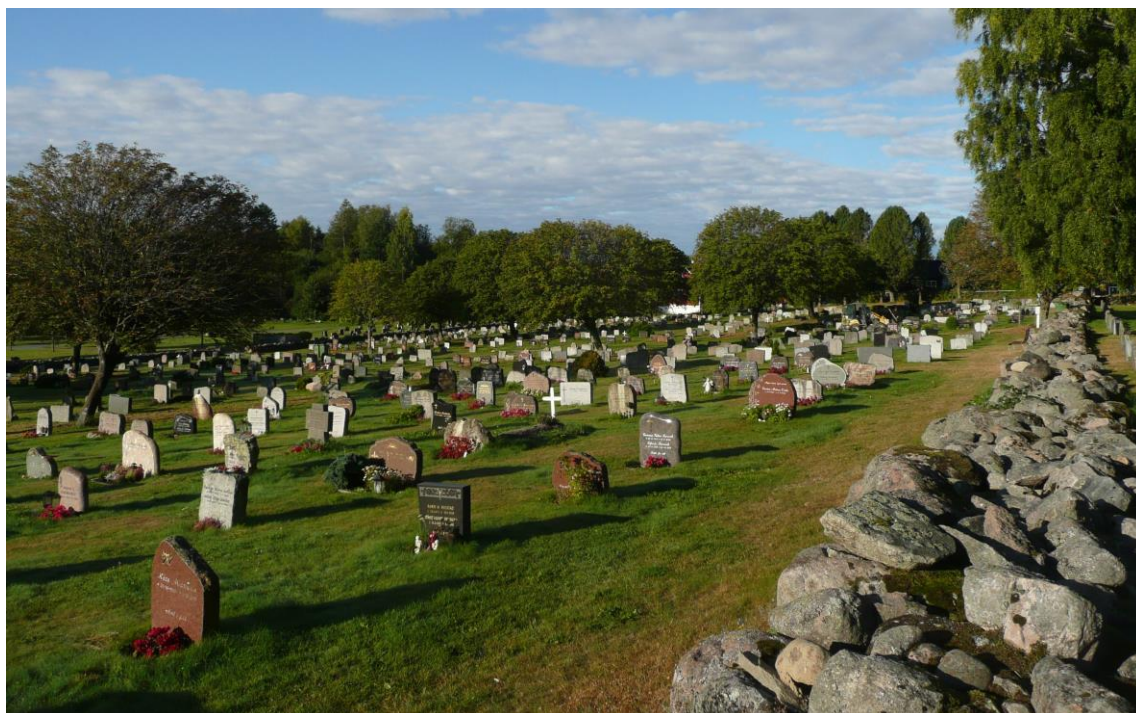

Gravplassmelding 2022 –2042

Gravkapasitet, areal- og investeringsbehov

Nordre Follo kirkelige fellesråd

Ski kirkegård

INNHOLD

	Side
Forord	3
Hovedlinjer	3
Sammendrag	4
Begreper	6
 Kap 1 Gravplasser i Nordre Follo	 7
 Kap 2 Nordre Follo kirkelige fellesråd og Nordre Follo kommunen sitt ansvar ved drift og opparbeidelse av gravplasser	 8
 Kap 3 Verdigrunnlag for videre utvikling av gravplassene i Nordre Follo	 9
 Kap 4 Lov, forskrift, vedtekter	 10
 Kap 5 Prognose for antall døde i perioden 2022 – 2042 i Nordre Follo kommune	 11
 Kap 6 Omtale av den enkelte gravplass. Prognose for grav- og arealbehov.	 12
Kolbotn gravlund	12
Ski kirkegård	18
Kråkstad kirkegård	21
Siggerud kirkegård	23
Oppegård kirkegård	25
 Kap 7 Nye gravplasser.	 29

FORORD

Hensikten med gravplassmeldingen er å skaffe en samlet oversikt over ledig gravkapasitet ved den enkelte gravplass i Nordre Follo og å lage en prognose for grav- og arealbehov de neste 20 årene for den enkelte gravplass og for hele kommunen. Prognosen for antall døde baserer seg på rapport fra Nordre Follo kommune oversendt i 2022 hvor en har fremskrevet tall for dødelighet i bydelene frem til år 2042.

Videre gir planen en status for den enkelte gravplass og bygninger og videre utvikling for gravplassene.

Gravplassmeldingen vil bli rullert hvert 4. år, og skal komme ett år før kommuneplanen for Nordre Follo kommune. Kommuneplanen er på 3 valg(12år) for Nordre Follo kommune.

Gravplassmeldingen er utarbeidet seniorrådgiver gravplass Ellen Berger og assisterende kirkeverge Per Øyvind Skrede i samarbeid med driftslederne på gravplassene Thomas Kristiansen og Jon Sjødal. Bildene er tatt av Ellen Berger og Per Øyvind Skrede.

Gravplassmelding ble saksbehandlet og vedtatt på møte i Nordre Follo kirkelige fellesråd 15.september 2022. Den sendes videre til Nordre Follo kommune som gir innspill på vedtak som ble vedtatt i Nordre Follo kirkelige fellesråd.

Nordre Follo, 19.september 2022

Øysten Martin Paulsen
kirkeverge

Per Øyvind Skrede
assisterende kirkeverge

Hovedlinjer i Gravplassmelding 2022-2042 for Nordre Follo kirkelige fellesråd.

- Nordre Follo kirkelige fellesråd legger gravplassmeldingens verdigrunnlag i kapittel 3, punkt. 1-6 til grunn for den videre utviklingen av gravplassvirksomheten i Nordre Follo kommune.
- Dagens og framtidig valg av gravferdsform for Nordre Follos innbyggere er avgjørende for framtidig arealbruk til gravplassformål. Med dagens forhold mellom kistebegravelser og kremasjon; 36% kistebegravelser og 64% kremasjoner, må det settes av tilstrekkelige gravplassareal for videre utbygging av noen av gravplassene i kommunen. Planleggingen må ha et langsiktig perspektiv på 20-30 år.
- Alle framtidige gravplassutbygginger i Nordre Follo kommune gjennomføres med graver i dobbel dybde for kistegraver for å ivareta en best mulig utnyttelse av arealene i kommunen.
- Ved utbygging og oppgradering av gravplassene i Nordre Follo kommune skal det vurderes bruk av de gravferdsformene gravferdsloven åpner for.
- Innbyggere som bor i Nordre Follo kommune ved dødsfall likestilles ved valg av gravferdsform ved at gravplassmyndigheten betaler kremasjonsavgiften.
- Alle innbyggere som bor i Nordre Follo kommune ved dødsfall får frigrav i 20 år, også ved gjenbruk av festet grav.
- Det planlegges og utbygges nytt areal på Ski kirkegård i 2023.
- Det startes arbeid med nytt gravfelt for retningsbestemt gravlegging på Kolbotn gravlund.
- Det utarbeides plan for 2 nye urnelunder i Birkelunden og i Langhus/Greverudområdet i inneværende planperiode. Av hensyn til desentralisert gravplassstruktur bør dette arbeidet startes tidlig i perioden.
- Det er behov for en betydelig investering i nye maskiner, bygg og utstyr. Storparten av maskinpark må byttes til fossilfritt innen 2025.
- Det må foretas oppgradering av mange graver og gravfelt slik at gravene ved bruk og gjenbruk har jordsmonn holder lovens standard for størrelse, drenering og masser.
- Nordre Follo kirkelige fellesråd vedtar det fremlagte forslaget til gravplassmelding for perioden 2022 – 2042. Planen rulleres hvert 4 år, ett år før kommuneplanen.

SAMMENDRAG

I følge gravplassloven er Nordre Follo kirkelige fellesråd ansvarlig for drift og forvaltning av gravplassene og krematoriet i Nordre Follo kommune. Driftsutgiftene utredes av kommunen etter budsjett fra fellesrådet. Kommunen er ansvarlig for å regulere, erverve og opparbeide tilstrekkelig gravplassareal.

Det er 5 gravplasser i aktiv drift i Nordre Follo kommune.

Gravplassvirksomheten legger til grunn desentralisert gravplasstruktur med gravplass hvert bydelsområde, og at gravplassene skal være viktige og vakre parkanlegg for kommunens befolkning. Disse verdiene er bærende for arealbehov, utforming og drift av gravplassene. (Kapitel 3)

Statistikkene for kommunen viser at antall døde i Nordre Follo har økt med om lag 15 % siste 10 årene. Gjennomsnittlig dødstall i kommunen fra 2013-2022 har i snitt vært 380 døde pr. år. I samme periode har folkeveksten vært på ca 10% med 5750 innbyggere.

Utarbeidet prognose for 2022-2042 viser at antallet døde vil øke med ca 20% fra 2023-2032 i snitt til 465 og øke med nye 20% fra 2033-2042 til i snitt 541.

Det er ikke lagt fram prognose for årene fram til 2050, men økningen er anslått til ytterligere 20%.

Dette viser at de neste 20-30 årene vil det bli en betydelig endring i forventet antall døde i Nordre Follo kommune med om lag 50% flere dødsfall enn i 2022.

Når en skal vurdere gravbehovet må en både ha et kortsiktig og et langsiktig perspektiv. Det er viktig å sikre tilstrekkelig areal på gravplassene, og man må særlig se på det framtidige behovet for kistegraver i og med at dette krever klart størst areal og omfattende grunnarbeid med hensyn til drenering og riktige masser.

Noe som er med på å avhjelpe denne stor økning i forventede gravlegginger, er god forvaltning av dagens areal og utbygging av nye avsatte gravplassareal som ennå ikke er opparbeidet.

I nabolandene Sverige og særlig Danmark har endring av gravferdsformer fra stort antall kistegravlegging til kremasjon sammenholdt med nye gravferdsformer medført at det særlig i bystrøkene har blitt store ledige gravplassareal som man har gjort om til parkområder. De har ikke hatt behov for arealutvidelser lenger, men har måtte omarbeide gravplassene.

Her er 6 faktorer kan medvirke til god arealutnyttelse på gravplassene.

- Kremasjon og bruk av urnegraver reduserer arealbruken med omlag 75%.
- Redusere fredningstiden til 20 år på flest mulig graver. Det gir økt mulighet for gjenbruk av graver og reduserer behovet for nye areal.
- Gravlegging i dobbel dybde kan nesten halvere arealbruken.
- Navnet minnelund har en god utnyttelse av gravplassareal.
- Urnevegg vil plassere flere urner i høyden og redusere grunnflate.
- Ved askespredning trenger man ikke gravplassareal.

Ved en god forvaltning av dagens gravplassareal, med god opparbeidelse av de gjenstående ubrukte arealene og oppgradering av tidligere opparbeidede areal, vil man i de neste 30 årene i liten grad ha behov for nye gravplassareal. Men bakgrunn i en desentralisert struktur bør det likevel fortas en utredning om man skal sette av areal til urnelund for Langhus/Greverud området og vurdere bruk av Birkelunden som urnelund.

Viktige tiltak for arealbruken i planperioden:

Kremasjonsavgift.

Gravplasslovens intensjon om valgfrihet mellom kremasjon og kistebegravelser legges til grunn i respekt for avdødes religion og livssyn. Det er også viktig at dette valget likestilles for innbyggerne i Nordre Follo kommune. I 2022 må etterlatte betale kremasjonsavgiften på kr.6.500 ved valg av kremasjon og urnenedsettelse. Velger man kistebegravelse er dette avgiftsfritt.

Kremasjonsavgiften foreslås fjernet fra 2023 for at kistebegravelser og kremasjon skal likestilles avgiftsmessig for innbyggere i Nordre Follo kommune.

Dette vil bli en betydelig ny årlig utgift når det innføres, men vil både på kort og lang sikt redusere arealbruk. Det vil også redusere behov for arbeidstid til vedlikehold dersom gravplassareal ikke utvides. I tillegg reduseres medgått arbeidstid ved færre antall kistebegravelser.

Oppgradering av gamle graver/gravfelt.

Det må foretas oppgradering av mange graver og gravfelt slik at gravene ved bruk og gjenbruk har jordsmonn holder lovens standard for størrelse, drenering og masser. Behovet gjelder et betydelig antall graver som ved en oppgradering blir som nye graver og urnegraver som kan tas i bruk og åpnes kun med urnebor.

Det bør også innføres at festere som skal gravlegge innbyggere som dør i kommunen får frigravsperiode i 20 år selv om graven har festeavgift. Det vil medføre at flere gjenbruker graven i stedet for å ta i bruk en ny grav.

Man bør vurdere kistegraver i dobbel dybde ved opparbeidelse av helt nytt gravfelt på Ski. Det vil medføre at man får 2000 kistegraver på samme areal som 1000 kistegraver i enkel dybde.

Navnet minnelund bør etableres på alle gravplassene. Siggerud og Oppegård må få navnet minnelund i løpet av 2023. Navnet minnelund på Ski kirkegård og Kolbotn kirkegård utvides eller at det opparbeides et nytt areal på grunne av at det siste årene er bortimot 10% av de gravlagte som velger denne gravleggingsformen.

Det startes et arbeid med å utrede behovet for eventuelt urnevegg i kommunen.

Blir det åpnet for askespredning på gravplass, så må det lages et område for dette i kommunen.

Ved gjennomføring av disse tiltakene, vil man i planperioden ikke ha behov for ytterlige gravplassareal fram mot 2050. Dagens mer enn 17.000 graver (mer enn 18.000 etter utvidelsen på Ski kirkegård i 2023) og gravplassareal på omlagt 20000 m2 vil være tilstrekkelig til å dekke gravbehovet. Dersom antall kistegravlegginger ikke går ned eller øker, vil man måtte finne nye areal for kister på Kolbotn og Ski/Langhus.

Navnet minnelund på Ski kirkegård

BEGREPER

Enkel dybde, det settes bare en kiste ned i hver grav.

Dobbel gravdybde, graven har kapasitet til å ha 2 kister over hverandre.

Kistegrav, $1,5 \times 3 \text{ m} = 4,5 \text{ m}^2$. Kisten skal ha en overdekning med 80 cm jord. Eldre graver har mindre areal.

Urnegrav, $1,5 \times 1,5 \text{ m} = 2,25 \text{ m}^2$. (Eldre graver har mindre areal). Hver urnegrav har kapasitet til 4 urner.

Fredningstid, minste periode for gjenbruk av en grav, normalt 20 år. Det er samme fredningstid for urnegraver og kistegraver.

Frigrav, den første 20 års perioden etter begravelse betales det ikke festeavgift. Ny friperiode inntreder dersom gravlegging nr. 2 skjer før det er gått 20 år.

Festegrav, etter 20 år går graven over fra å være frigrav til å bli festegrav. Fester må da betale festeavgift for en periode på 10 år om gangen. Ved gravlegging i grav med festeavgift bortfaller frigravperioden på 20 år.

Sletta graver, hjemfaller til gravplassens forvaltning og kan brukes på nytt av andre dersom fredningstiden er utløpt.

Fester, ansvarlig for graven / gravstedet. Det kan bare være en fester pr. grav.

Parkeringsplass ved Kolbotn gravlund

Kap 1.

GRAVPLASSER I NORDRE FOLLO

Nordre Follo kirkelige fellesråd drifter i 2022 følgende gravplasser i Nordre Follo kommune:

Kolbotn gravlund,

Kolbotn og Greverud sokn, bydelsområde Fløybonn, Hellerasten, Ingieråsen og Flåtestad

Ski kirkegård,

Ski og Langhus sokn, bydelsområde Ski og Haugjorde

Kråkstad kirkegård,

Kråkstad sokn, bydelsområde Kråkstad

Siggerud kirkegård,

Siggerud sokn, bydelsområde Siggerud

Oppegård kirkegård,

Oppegård sokn, bydelsområde del av Flåtestad

Avdøde personer innen kommunen gravlegges primært på den gravplass de sokner til det bydelsområde de har bodd i. Her kan man velge fritt i kommunen.

Det har i tidligere planer blitt fremmet forslag om gravplass som kan dekke soknene Greverud og Langhus sokn, bydelsområdene Flåtestad og Haugjorde. Det har ikke blitt satt av areal til gravplass i dette området. Det bør sees på mulighet for å se om det er et område som kan opparbeides som urnelund for

Kråkstad kirkegård

Kap. 2

FELLESRÅDET OG KOMMUNENE SITT ANSVAR FOR DRIFTING OG OPPARBEIDELSE GRAVPLASSER

Kirkelig fellesråds ansvar og kommunens ansvar vedrørende gravplasssektoren er hjemlet i § 3 i gravferdsloven hvor det heter:

«Gravplassmyndigheten har ansvaret for at gravplasser og bygninger på gravplasser forvaltes med orden og verdighet og i samsvar med gjeldende bestemmelser. Utgifter til anlegg, drift og forvaltning av gravplasser utredes av kommunen etter budsjettforslag fra fellesrådet.»

Kolbotn gravlund

Kap. 3

VERDIGRUNNLAG FOR VIDERE UTVIKLING AV GRAVPLASSENE I NORDRE FOLLO

Overordnet målsetting

Gravplassene i Nordre Follo skal holdes i hevd og forvaltes etter den orden og verdighet som deres egenart tilsier.

1. Gravplassens mangesidige rolle

I forbindelse med planlegging, forvaltning og skjøtsel av gravplasser søker en å ivareta de ulike funksjoner en gravplass har. Det legges vekt på at gravplassen skal ivareta følgende roller:

- være et gravsted hvor en har tilrettelagt for ro og ettertanke
- være et møtested for sørgende og medvirke til å lindre sorgen
- være en offentlig park og et rekreasjonssted for hele kommunens befolkning
- dokumentere byens historie og være et sted for undervisning og kulturformidling
- gi et kunstnerisk uttrykk via gravminner, skulpturer, bygnings- og landskapsarkitektur
- ivareta det fysiske miljøet og tilrettelegge for biologisk mangfold

2. Desentralisert struktur

Nordre Follo skal ha en desentralisert gravplasstruktur. Gravplassene er med å gi den enkelte bydel identitet og tilhørighet. En legger vekt på nærhet mellom gravplassen og brukerne. Dette skal medvirkende til at gravplassene i Nordre Follo får mange besøkende og at gravstellet generelt holder et høyt nivå. Det kan være utfordring å sikre tilstrekkelig gravplassareal innenfor rammen av en desentralisert gravplasstruktur kan medføre at noen gravplasser ikke har graver for kister.

3. Valgfrihet og likebehandling til kommunens innbyggere mht valg av kistegrav eller kremasjon.

En legger til grunn gravplasslovens intensjon om valgfrihet mellom kremasjon og kistebegravelser. Det skal sikres tilstrekkelig antall kistegraver og urnegraver i kommunen. Det skal være likebehandling mht. valg av gravferdsform slik at alle innbyggere i Nordre Follo kommune som dør, gravlegges eller kremeres uten at det tas avgift for dette.

4. Tilrettelegge for gravfelt og gravferdsformer som gravplassloven åpner for.

Det er egne gravfelter for tros- og livssynsamfunn som ønsker retningsbestemt gravlegging mot øst. Ved utvidelser og omarbeiding av gravplasser skal man være åpne for å sette av areal til gravfelt som åpner for nye gravferdsformer som; møblerte urnefelt, navnet minnelund, urnevegg..

5. Livssynsåpne seremonibyg.

Gravkapellet i Kolbotn har en livssynsåpen utforming. Det har 100 sitteplasser. Det er behov for større seremonilokale. Kapellet vurderes utvidet eller man må finne en annen løsning.

6. Universell utforming

Universell utforming handler om fysisk tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne. Det skal tas hensyn til personer med bevegelseshemming, syns- og hørselshemming.

Oppsummering:

Verdigrunnlag, omtalt i punkt.1-6 legger føringer for hvordan en planlegger, opparbeider og drifter gravplasser og gravkapeller i Nordre Follo kommune.

Kap 4

LOVVERK

Virksomheten ved gravplassene er omfattet av et eget lovverk (særlov). Gravplassloven med utfyllende forskrifter og rundskriv regulerer planlegging, forvaltning og drift av gravplasser. Gjeldende gravferdslov med forskrifter trådte i kraft 1. januar 1997 og er gravferdsloven er revidert i 2012 og reviderte forskrifter senest 01.01.2022.

Gjeldende lokale forskrifter for gravplassene i Nordre Follo kommune ble godkjent av Nordre Follo kirkelige fellesråd og godkjent av Statsforvalteren 2021.

Andre lover som gir spesifikk regulering av virksomheten på en gravplass er:

- Lov om smittsomme Sygdomme av 16. mai 1860.
- Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr 50 med forskrifter.
- Lov om fornminne av 29. juni 1951 nr 3.

I tillegg gjelder de generelle lovene som arbeidsmiljølov, plan- og bygningslov, brannlov, veitrafikklov, grannelov, helseforskrifter m.m.

Siggerud kirkegård

Kap 5

Prognose for antall døde 2022 – 2042 i Nordre Follo kommune

Nordre Follo kommune har i 2022 er folketall på 61.500. Dette kommer til å øke til 70.500 fram mot 2050 og 15% av økningen kommer til å være nye innbygger på over 70 år. Det vil medføre at antallet som dør vil stige med ca 50% i denne perioden.

År	Antall døde i gjennomsnitt per år			
	2017-2022	2023-2032	2033-2042	2043-2050
Prognose døde, hele Nordre Follo	380	465	541	600(anslag)
Kolbotn gravlund				
Årlig begravet siste 5 år	165			
Beregnet antall døde		219	250	275
Prognose forventede gravlegginger		210	240	265
Ski kirkegård				
Årlig begravde siste 5 år	172			
Beregnet antall døde		209	249	280
Prognose forventede gravlegginger		200	240	270
Kråkstad kirkegård				
Årlig begravde siste 5 år	18			
Beregnet antall døde		15	17	19
Prognose forventede gravlegginger		20	22	24
Siggerud kirkegård				
Årlig begravde siste 5 år	17	17	19	20
Prognose forventede gravlegginger		17	18	19
Oppegård kirkegård				
Årlig begravde siste 5 år	8			
Beregnet antall døde		5	6	6
Prognose forventede gravlegginger		10	11	12

Prognosen viser økning på ca 20% de neste 10 årene 2023 – 2032 og nye 20% neste 10 årene 2033 - 2042. Det vil si at fram til 2050 er det forventet at antall døde vil øke med om lag 50%, og antall døde blir relativt størst på gravplassene i Kolbotn og Ski.

Oppegård kirkegård

Kap 6

OMTALE AV DEN ENKELTE GRAVPLASS. PROGNOSE FOR GRAV- OG AREALBEHOV. INVESTERINGER

KOLBOTN GRAVLUND

Status for seremonielle bygg

Kolbotn gravkapell	1928, 100 sitteplasser og i god stand
Bårehus	1928, i god stand

Utvikling av gravplassen

Totalareal	103 997 m2
Opparbeidet Gravplassareal	1927/28, utvidet i 1970 og 2009
Driftsbygning	Driftsbygget for de ansatte er godt.
Driftsgård, garasje, maskiner/utstyr	Garasjeanlegg og driftsgård må utvides med utvidelse av garasje/overbygde binger for masse. Maskiner og utstyr må fornyes og skiftes ut.
Parkeringsplass	Parkeringsforholdene ved gravplassen har parkeringsplass 2 som til tider er for lite. Bør se på mulighet for ekstra areal.

Nøkkeltall for gravplassvirksomheten

Kolbotn gravlund dekker gravlegging fra Kolbotn og Greverud sokn, bydelsområde Fløybonn, Hellerasten, Ingieråsen og Flåtestad

Årlig kistebegravelser siste 5 år	51
Årlig urnebegravelser siste 5 år	114
Årlig antall begravelser siste 5 år, totalt	165
Kremasjonsprosent	69 %

Gravkapasitet og ledige graver i 2022

Gravtype	Antall graver	Ledige graver per 2022
Kistegraver, enkel dybde	4077	1019
Urnegraver	2468	1124
Urnegraver Navnet minnelund	200	124
Befolkning per 2022	28500	
3 % av befolkningen	855	2667

Vurderinger av framtidig grav- og arealbehov.

Prognose - kistegraver

10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet antall døde	2190	2500	2750
Forventet begravelser	2100	2400	2650
Beregnet behov for nye kistegraver	500	500	500
Forventet sletta graver	450	450	450
Ledige kistegraver	År 2032 969	År 2042 919	År 2052 869

Prognose - urnegraver

10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet behov for nye urnegraver	700	750	850
Forventet sletta urnegraver	350	400	450
Ledige urnegraver	År 2032 898	År 2042 548	År 2052 148

Utbedringer og evt. utvidelse ved Kolbotn gravlund

Utfordringer ved eksisterende anlegg ved Kolbotn gravlund

Gravlunden ble tatt i bruk ved årsskifte 1927/28. Kapellet og bårehus stod ferdig i 1928. Kapellet ble ombygget i 2009 ved. Gravlunden ble utvidet i flere retninger i etterkrigstiden og opparbeidet til å bli bygdas vakreste park.

I 2009 stod nok en stor utvidelse på Kolbotn gravlund klar. Et nytt stort kistefelt øst for den eksisterende og en urnelund sør for den eksisterende.

Det er i er midlertid noen utfordringer knyttet til god nok forvaltning av enkelte områder.

Kistefelt

Ca. halvparten av gravlunden består av leirjord og andre halvpart av sandjord. Overskuddsmasse fra kistegravlegging i graver med sandjord, blir benyttet som jordforbedring i graver i som inneholder leirjord. Dette er et godt tiltak som sikrer at fredningstid/nedbrytningstid på 20 år innfris.

I de eldste kistefeltene fra 1928 er det noe størrelsesutfordringer og noe nedbrytningsutfordringer. Tiltak for dette vil kunne være å omregulere de minste gravene, som ikke innfrir dagens mål for kistegrav til urnegraver. Det er allerede gjort noen steder. Ytterligere tiltak kan være kalking, graver som innfrir størrelsesmessig, men har nedbrytnings utfordringer, over 20 år, kan kalkes for å fremskynde nedbrytning. Det er kostnadskreven, men en lav kostnad sett opp mot opparbeidelse av nye felt til kiste.

En utvidelse av kistefelt gjort i siste halvdel av 70-tallet, fungerer godt som kistefelt og blir i dag gjenbrukt, der hvor festeavtalene og gravene blir sagt opp. Tiltak større gjenbruk.

Ved siste utvidelse fra 2009, inneholdt kistefeltene sandjord, veldig godt fungerende felter med tanke på grunnforhold, men fremstår som uferdig med beplantning. Står ikke i helt i stil til tidligere opparbeidede park-aktige gravlunden. Tiltak vil være å oppgradere kisteområdene, noe avgrensninger uten for store trær som skaper problemer med rotsystem.

Retningsbestemt kistefelt mot øst ble åpnet i 2013, bruken har tatt seg opp de siste årene, her må det være et søkelys på kapasitet, totalt er feltet på 47 graver, det er pr. i dag 22 ledige graver. Tiltak vil være å følge nøye med og starte planleggingen i tide for å sikre nok tilgang på retningsbestemte graver i Nordre Follo nord.

Evt. utvidelse av kistefelt på Kolbotn gravlund.

Det er ikke mulighet for utvidelse av kistegravfelt på Kolbotn. Det finnes ikke areal som er egnet til utvidelse. Tiltak for å øke kapasiteten på eksisterende grunn kan være å fjerne en vannledning som går tvers gjennom området øst for kapellet, for å frigjøre mere plass. Alternativt må eksisterende felt omreguleres. Se skisse fra tidligere prosjekt.

Urnefelt

Det er mange gode urnefelt på Kolbotn gravlund, noen fra utvidelsen rundt siste halvdel 70-tallet. De fleste fra 2009. For om mulig å øke ønske om kremasjon kan et virkemiddel være å øke mangfoldet av type urnegraver.

Felter fra utvidelsen fra rundt 1980, ligger på nivå med en myr som har avrenning gjennom Holmlia til Ljansbekken, her er det utfordringer med for høyt grunnvann, to urnefelt er i bruk. Her er det ikke forsvarlig å tildele nye urnegraver nå, pga høy vannstand. Problemer med vann vil trolig ikke avta fremover med tanke på klimaendringene vi ser. To felter har aldri har vært tatt i bruk på grunn av samme problematikk. Tiltak på benyttede uregravfelt kan være bedre drenering, eller en heving av terrenget. Heving/påfylling har vært prøvd, sies det, uten at det kan dokumenteres. Tiltak på de to feltene som aldri er tatt i bruk, henholdsvis VT og VS, kan være å utvikle de våte områdene ved å lede vannet til et vannspeil og opparbeide området parkmessig og anlegge urnegravplasser i grupper omkring et slikt vannspeil.

Se ideskisse II fra prosjekt «fremtidig gravplass»

De nyeste urnefelter mot sør, fra utvidelsen 2009, har fremdeles flere felt med ledig kapasitet, men et par av feltene er det noe dreneringsproblemer langs fjellet møt øst. Tiltak her vil være drenering.

Navnet minnelund for urner ble etablert i 2017, med plass til 200 urnegraver, det er allerede over halvfull pr. sept. 2022, og svært populær. Tiltak her vil være en forlengelse av den eksisterende minnelunden, med likt uttrykk, se markering på vedlagt skisse. Søkelys på kapasitet fremover, da den fylles raskt opp.

Navnet minnelund på Kolbotn gravlund

For å øke mangfoldet av gravleggingsformer og dermed også øke sjansene for at flere velger kremasjon, kan det være muligheter for å se på helt nye former for urnegravlegging. Ved utbedring og utnyttelse av eksisterende områder, som er for grunne til å lage tradisjonelle gravfelt, kan det tenkes på nye gravleggingsformer.

Fra januar 2022 kom endringer i gravplassforskriften som gjør det mulig å anlegge urnevegg, nisjer hvor urner kan plasseres, såkalt kolumbarium.

Fremtidsrettet tiltak kan være å utnytte skogsområde inne på gravlund til evt. askespredningsområde. Askespredning foregår i dag på områder anvist av statsforvalteren, men gravplassforvaltningen ser for seg at et slikt område kan være inne på gravplassen, og en endring i lovgivingen trolig kommer.

Bygninger

På Kolbotn gravlund ligger et gravkapell, det eneste livsønsåpne seremonirommet i kommunen. Det rommer 100 mennesker og er et godt fungerende kapell. Det viser seg stadig å være for liten kapasitet. Tiltak her vil være å se på muligheten for utvidelse av eksisterende kapell for å få flere sitteplasser, noe som vil være et langt billigere alternativ enn å bygge nytt et annet sted. Ved en evt. utvidelse vil det være nødvendig å se på infrastruktur inkl. parkering.

Kolbotn kapell

Driftsbygg, maskiner og utstyr.

Kolbotn gravlund har et godt driftsbygg for de ansatte. Etter utvidelser og økende press på gravlegginger, har det vist seg at garasjeanlegget i driftsgården er for lite. I dag er det plassert to container ved siden av garasjebygget for å få tilstrekkelig plass. Dette gjør noen av urnefeltene på de nyeste urnefeltet mindre attraktive og innbydende for publikum.

Garasje og driftsgård på Kolbotn gravlund

Tiltak vil være å utvide garasjebygget i en eller begge retninger, i tillegg til nødvendig oppbevaring vil det forskjønne området.

For driften bør det også vurderes om man setter opp binger for masser med delvis overbygning.

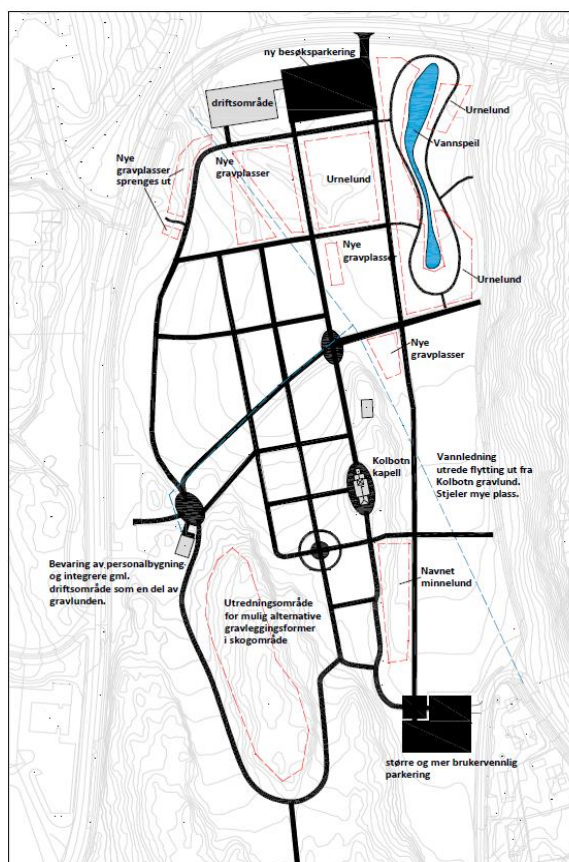
Maskin og utstyr på gravlunden.

Storparten av maskin og utstyrsparken er gammel og utslitt. Multimaskin er 20 år, gravemaskin 16 år og alle gressklippere er 5-10 år gamle. Det er ikke varebil tilknyttet driften i Nordre Follo nord, så her må mye transport skje med ansattes biler.

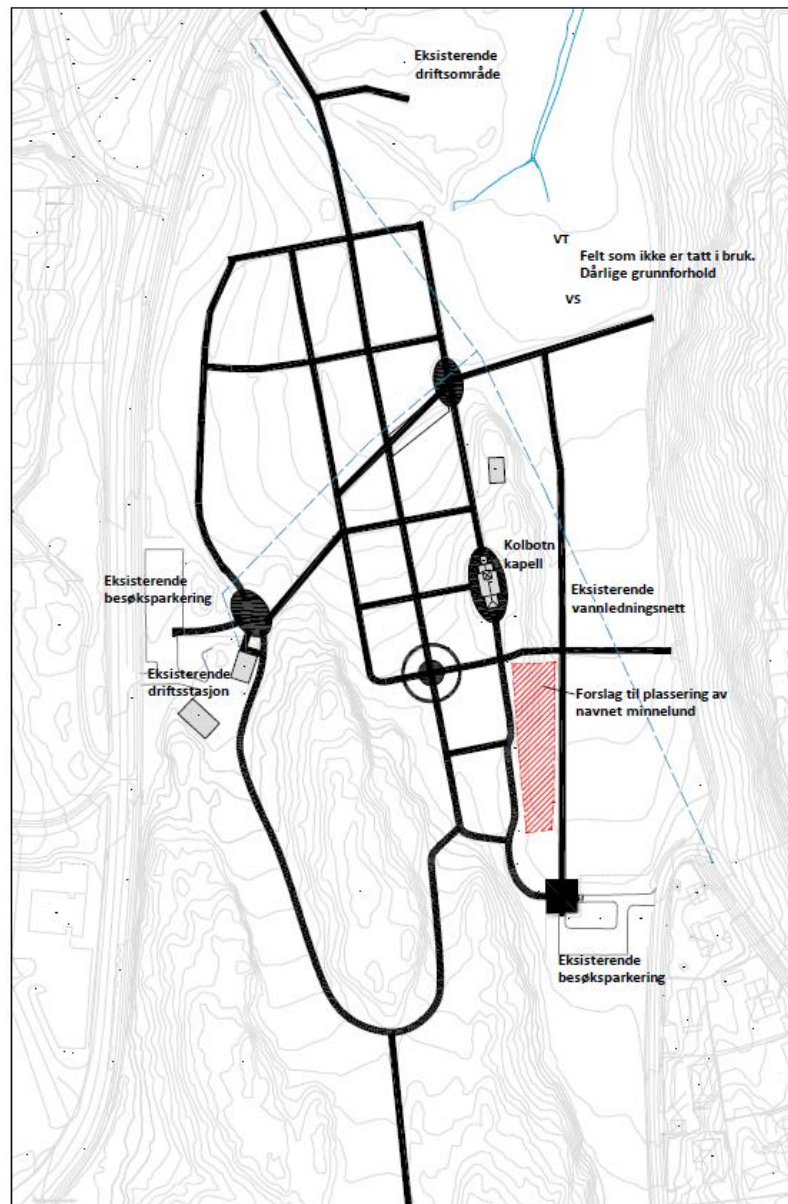
De 2 siste årene er foretatt noen mindre innkjøp av batteridrevne kantklippere og urnebor. Store deler av maskin og utstyrsparken fornyes og skiftes ut de neste årene. Dette må i hovedsak være batteridrevet.

Oppsummering for Kolbotn gravlund.

- Ved god anvendelse av dagens areal og graver vil man ha nok gravplassareal de neste 30 år.
- Opparbeide nytt gravfelt for retningsbestemt gravlegging før 2025.
- Fornye maskin og utstyrsparken på gravplassområde nord.
- Sammen med kommunen gjennomgå mulighet for at Kolbotn kapell kan bygges ut.
- Lage plan og oppgradere eksisterende graver/gravfelt for gjenbruk.
- Utvide garasjeanlegg og få satt opp binger for masseoppbevaring.
- Sette i gang arbeid for at «dårlig» areal lengt nord/øst på Kolbotn gravlund kan brukes til urnevegg og urnefelt. (Se illustrasjon)

Illustrasjon II, driftsområder/infrastruktur og vannspeil. Fremtidig gravlund som viser muligheter for utvidelse,

Illustrasjon I

Navnet minnelund tatt i bruk 2017, viser plassering med mulighet til utvidelse.

Ideskisse II, som viser en fremtidig mulig utbedring av eksisterende områder på Kolbotn gravlund. Ideskissen viser flere tiltak som vil gi gravlunden mer areal til både nye gravsteder og infrastruktur. Ved å legge om stinettet og legge disse over kommunale vannledninger vil man frigjøre areal egnet til gravplasser. Alternativt legge hele vannledningen utenfor gravlunden vil frigjøre områder og øke sikkerheten mtp. risiko for lekkasjer. Ved å utnytte områder som i dag ligger brakk kan man få bedre egnede driftsområder og parkeringsområder i den standard og størrelser som er nødvendig for en stor velfungerende gravlund. Videre kan man utvikle de våte områdene ved å lede vannet til et vannspeil og opparbeide området parkmessig og anlegge urnegravplasser i grupper omkring et slikt vannspeil. Andre områder på gravlunden vil kunne fungere som plass for urnevegg, og på den måten ta i bruk areal som ikke kan benyttes til noe annet en anlegg over jorden. I tillegg er det eksisterende områder i gravlunden som kan utredes for fremtidig bruk.

SKI KIRKEGRÅD

Status for seremonielle bygg

Ski middelalderkirke	1150, 200 sitteplasser, trenger utvendig vedlikehold
Bårehus	I god stand

Utvikling av gravplassen

Totalareal	63 507 m2
Opparbeidet Gravplassareal	47 000 m2
Driftsbygning	Driftsbygg for ansatte er nedslitt og trenger oppgradering.
Driftsgård,garasje, maskiner/utstyr	Garasjeanlegg og driftsgård oppgraderes og det må bygges binger for masser. Maskiner og utstyr må fornyes og skiftes ut.
Parkeringsplass	Parkeringsforholdene ved gravplassen er tilfredsstillende da en benytter 2 parkeringsplasser, men er ved store seremonier for liten.

Nøkkeltall for gravplassvirksomheten

Ski kirkegård dekker begravelser og bisettelser for Ski og Langhus sokn og bydelsområdene Ski og Haugjorde

Årlig kistebegravelser siste 5 år	67
Årlig urnebegravelser siste 5 år	105
Årlig antall begravelser siste 5 år, totalt	172
Kremasjonsprosent	61 %

Gravkapasitet og ledige graver i 2022

Gravtype	Antall graver	Ledige graver per 2022
Kistegraver, enkel dybde	2332	1021
Urnegraver	4142	384
Urnegraver Navnet minnelund	162	95
Befolkning per 2022	26500	
3 % av befolkningen	795	1500

Vurderinger av framtidig grav- og arealbehov.

Prognose - kistegraver

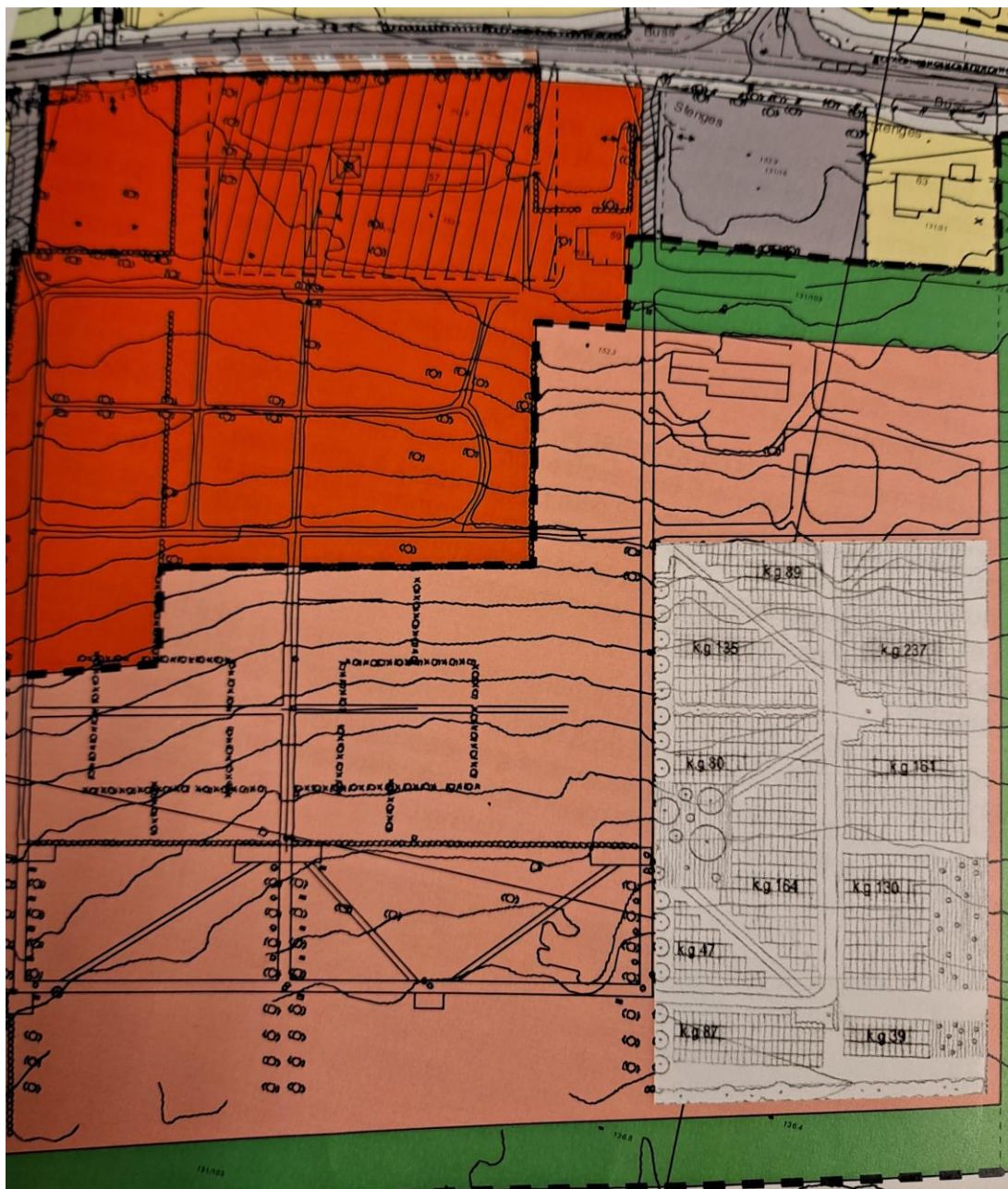
10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet antall døde	2090	2490	2800
Forventet begravelser	2000	2400	2700
Beregnet behov for nye kistegraver	550	600	600
Forventet sletta graver	400	450	500
Ledige kistegraver	År 2032 871	År 2042 721	År 2052 621

Prognose - urnegraver

10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet behov for nye urnegraver	550	650	800
Forventet sletta urnegraver	450	450	450
Ledige urnegraver	År 2032 347	År 2042 197	År 2052 -53

Ski kirkegård har kirkegård i tilknytning til en middelalderkirke. Det har vært kirkegård siden middelalderen. Gravfeltene rundt kirken er omgjort til urnegraver som er i aktiv bruk. De eldste gravfeltene beliggende fra kirken og ned til området som ble utvidet i 2002 har gode gravmasser. 2 mindre gravfelt inneholder for mange store steiner. Hele området har en del graver som ikke er store nok som kistegraver, selv med gamle mål. Dette må oppgraderes og hele gravplassen må få satt opp fastmerker.

Det skal i 2023 opparbeides helt nytt gravfelt på 9000 m². Det er i skisse fra 2002 planlagt inntil 1150 kistegraver her. Her vil det blir plass til 1000 kiste graver i enkel dybde eller 2000 graver i dobbel dybde. Det kan også bli 1500 i dobbel dybde og 1000 urnegraver. Det blir viktig å ta de gode valgene.

Skisse for planlagt utbygging av nytt gravfelt på Ski kirkegård(Hvitt område)Rosa område utbygd 2002

Steingjerdene på kirkegården må få et grundig ettersyn for å få satt i gang rehabilitering av disse.

Maskin og utstyr i Nordre Follo sør.

Storparten av maskin og utstyrsparken er gammel og utslitt. Gravemaskin, bil 10 - 15 år og alle gressklippere er 5-10 år gamle. Det er betydelig med transport av maskiner og utstyr mellom kirkegårdene, Ski, Kråkstad og Siggerud.

2 siste årene er foretatt noen mindre innkjøp av batteridrevne kantklippere og urnebor. Store deler av maskin og utstyrsparken fornyes og skiftes ut de neste årene. Dette må i hovedsak være batteridrevet.

Oppsummering for Ski kirkegård.

- Ved god anvendelse av dagens areal og graver vil man ha nok gravplassareal de neste 30 år.
- Utbygging av nytt gravareal starter opp i 2023.
- Fornye maskin og utstyrsparken på gravplassområde sør.
- Rehabiliter steingjerdene.
- Lage plan og oppgradere eksisterende graver/gravfelt for gjenbruk.
- Oppgradere driftsbygget og driftsgården, få binger for masseoppbevaring.

Ski kirkegård

KRÅKSTAD KIRKEGRÅD

Status for seremonielle bygg

Kråkstad middelalderkirke	1150, 200 sitteplasser, skifter tak i 2023, trenger utvendig vedlikehold
Bårehus	I god stand

Utvikling av gravplassen

Totalareal	20 288 m2
Opparbeidet Gravplassareal	14997 m2
Driftsbygning	I god stand
Driftsgård	Trenger en opparbeidelse av binger for masser.
Parkeringsplass	Parkeringsforholdene ved gravplassen er tilfredsstillende da en benytter 2 parkeringsplasser, vil være plassmangel på store seremonier

Nøkkeltall for gravplassvirksomheten

Kråkstad gravlund dekker begravelser og bisettelser for Kråkstad sokn og Kråkstad bydelsområde

Årlig kistebegravelser siste 5 år	12
Årlig urnebegravelser siste 5 år	6
Årlig antall begravelser siste 5 år, totalt	18
Kremasjonsprosent	33 %

Gravkapasitet og ledige graver i 2022

Gravtype	Antall graver	Ledige graver per 2022
Kistegraver, enkel dybde	1639	725
Urnegraver	227	183
Urnegraver Navnet minnelund	322	311
Befolkning per 2022	2500	
3 % av befolkningen	90	1219

Vurderinger av framtidig grav- og arealbehov.

Prognose - kistegraver

10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet antall døde	150	170	190
Forventet begravelser	200	220	240
Beregnet behov for nye kistegraver	70	80	80
Forventet sletta graver	50	60	60
Ledige kistegraver	År 2032 705	År 2042 685	År 2052 665

Prognose - urnegraver

10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet behov for nye urnegraver	50	60	70
Forventet sletta urnegraver	10	10	10
Ledige urnegraver	År 2032 444	År 2042 394	År 2052 334

Kråkstad kirkegård har kirkegård i tilknytning til en middelalderkirke. Det har vært kirkegård siden middelalderen. Etter utvidelsesbehov beskrevet i melding i 2005, ble det opparbeidet nye gravfelt som sto ferdig i 2015. Her er det 350 nye kistegraver, 170 nye urnegraver og 320 nye graver knyttet til navnet minnelund. Her er det bare tatt i bruk ca 20 graver i 2022.

Dette vil dekke behovet for graver for Kråkstad i for hele planperioden og vil ved akutt stort behov være en gravreserve for hele kommunen.

Utfordringer.

Gravmassene på de gamle gravfeltene er leire, og har siden 2016 blitt byttet med gode masser når det gravlegges. Dette vil fortsette. Man trenger bedre oppbevaringsmuligheter i driftsgården ved oppsett av binger. På ett av gravfeltene må det foretas en stor omarbeiding av gravminnerekkene. Annenhver gravrekke er 2 meter og de i mellom er 3 meter. En grav skal være minst 2,4meter.

Navnet minnelund ble ikke gjennomgravd ved opprettelsen i 2015, og det er utfordrende at det er mye steiner i grunnen. Dette medfører mange utfordringen ved boring av urnehull. Her må det fortas en gjennomgraving for å kunne få en forutsigbarhet om at hele området kan brukes.

Oppsummering for Kråkstad kirkegård.

- Nok areal og graver for neste 30 år.
- Få gjennomgravd navnet minnelund.
- Oppgradert gamle gravfelt med flytting av gravrekker og få fastmerker.
- Få satt opp binger for masseoppbevaring.

Navnet minnelund på Kråkstad kirkegård

SIGGERUD KIRKEGRÅD

Status for seremonielle bygg

Siggerud kirke	1905, 140 sitteplasser, trenger utvendig vedlikehold
Bårehus	I god stand

Utvikling av gravplassen

Totalareal	14 190 m2
Opparbeidet Gravplassareal	14 190 m2
Driftsbygning	Må oppgraderes/nybygg sammen med kirkestue
Driftsgård	Det bør opparbeides binger for oppbevaring av masser.
Parkeringsplass	Parkeringsforholdene ved gravplassen er tilfredsstillende da en benytter 2 parkeringsplasser. Knappt ved store seremonier

Nøkkeltall for gravplassvirksomheten

Siggerud kirkegård dekker begravelser og bisettelser for Siggerud sokn, bydelsområde Siggerud

Årlig kistebegravelser siste 5 år	8
Årlig urnebegravelser siste 5 år	9
Årlig antall begravelser siste 5 år, totalt	17
Kremasjonsprosent	53 %

Gravkapasitet og ledige graver i 2022

Gravtype	Antall graver	Ledige graver per 2022
Kistegraver, enkel dybde	1099	641
Urnegraver	166	93
Urnegraver Navnet minnelund	0	0
Befolkning per 2022	3000	
3 % av befolkningen	90	734

Vurderinger av framtidig grav- og arealbehov.

Prognose - kistegraver

10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet antall døde	170	170	190
Forventet begravelser	170	180	190
Beregnet behov for nye kistegraver	80	90	100
Forventet sletta graver	50	50	50
Ledige kistegraver	År 2032 611	År 2042 571	År 2052 521

Prognose - urnegraver

10 års perioder	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet behov for nye urnegraver	5	5	5
Forventet sletta urnegraver	2	2	2
Ledige urnegraver	År 2032 90	År 2042 87	År 2052 84

Siggerud kirkegård ble tatt i bruk samtidig med at Siggerud kirke ble vigslet i 1905. Den eldre delen er i dag kun til bruk for urner, men unntak av noen dispensasjoner. Kirkegården har blitt utvidet 2 ganger. Etter behovsanalysen i 2005 ble det ved siste utvidelsen, som var ferdigstilt i 2012 opparbeidet 275 nye kistegraver. De er ennå ikke tatt i bruk.

Det er ennå ikke opparbeidet navnet minnelund på Siggerud, dette er det areal til og bør gjennomføres i 2023.

Videre bør de gamle gravene ved kirken oppgraderes med fastmerker.

Dette vil dekke behovet for graver for Siggerud i for hele planperioden og vil ved akutt stort behov være en gravreserve for hele kommunen.

Driftsbygget på Siggerud er gammelt og trenger oppgradering/nybygg. Dette er planlagt inn i underetasjen på utbygget av kirkestua på Siggerud.

Oppsummering for Siggerud kirkegård.

- Nok areal og graver for neste 30 år.
- Få etablert navnet minnelund.
- Oppgradert gamle gravfelt med fastmerker.
- Få satt opp nytt driftsbygg/kirkestue.
- Få satt opp binger for masseoppbevaring.

Siggerud kirkegård

OPPEGÅRD KIRKEGRÅD

Status for seremonielle bygg

Oppegård kirke	1876
Bårehus	

Utvikling av gravplassen

Totalareal	25 647 m2
Opparbeidet gravplassareal	10 000 m2
Driftsbygning	Ikke tilgjengelig på kirkegården
Driftsgård	Uthus i svært dårlig forfatning
Parkeringsplass	Parkeringsforholdene ved gravplassen er utfordrende da mange turgåere bruker denne når det er seremonier.

Nøkkeltall for gravplassvirksomheten

Oppegård kirkegård dekker begravelser og bisettelser for Oppegård sokn og del av bydelsområde Flåtestad

Årlig kistebegravelser siste 5 år	2
Årlig urnebegravelser siste 5 år	7
Årlig antall begravelser siste 5 år, totalt	9
Kremasjonsprosent	75 %

Gravkapasitet og ledige graver i 2022

Gravtype	Antall graver	Ledige graver per 2022
Kistegraver, enkel dybde	200	115
Urnegraver	335	60
Urnegraver Navnet minnelund	0	0
Befolkning per 2022	600	
3 % av befolkningen	18	

Vurderinger av framtidig grav- og arealbehov.

Prognose - kistegraver

10 års	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet antall døde	50	60	60
Forventet begravelser	100	110	120
Beregnet behov for nye kistegraver	30	30	30
Forventet sletta graver	30	30	30
Ledige kistegraver	År 2032 115	År 2042 115	År 2052 115

Prognose - urnegraver

10 års	2023-2032	2033- 2042	2043-2052
Beregnet behov for nye urnegraver	40	40	40
Forventet sletta urnegraver	30	30	30
Ledige urnegraver	År 2032 50	År 2042 40	År 2052 30

Oppegård kirkegård

Utfordringer ved eksisterende anlegg ved Oppegård kirkegård.

Kirkegården rundt Oppegård kirke regnes som middelalderkirkegård. Alle graver, enkeltvis eller samlet på kirkegård eller annen gravplass, fra middelalderen (inntil år 1537) er fredet i medhold av kulturminneloven § 4. Denne gamle delen som ligger ved kirken, er stengt for kistegravlegging, men unntak av noen få dispensjoner. Det vil være god mulighet for å sette ned urner i graver som har vært i kontinuerlig bruk, og dermed sikre fortsatt bruk av den gamle kirkegården.

Ved inngjerdet felt nordøst for kirken, som er etablert i 1978, som kistefelt og urnefelt er det store utfordringene knyttet til massen og grunnforholdene. Området er ikke drenert og jordsmonnet består av blåleire og store steiner, noe som gjør at nedbrytningen er nærmest ikkeeksisterende, og fredningstiden er langt over 20 år. Disse forholdene gjør i tillegg arbeidet med selve begravelsen utfordrende, og kan føre til at begravelsen ikke kan gjennomføres innenfor rammen av gravplassloven og tilstrekkelige hensyn til HMS. Tiltak er nødvendig for sikre forsvarlig drift, det er behov for drenering og utbedring av massen.

Estetisk fremstår denne delen uferdig, steingjerdet ble påbegynt i 1978 og er ikke ferdig, samt at beplantning mot veien mangler for å skjerme mot innsyn.

Når det gjelder driftsbygg, er det mangelfull oppbevaringsmulighet for redskap. Bygget som står der fungerer dårlig, da det er helt råttent og i ferd med å falle sammen. Tiltak vil være å utbedre eksisterende bygg for å effektivisere arbeidet på kirkegården.

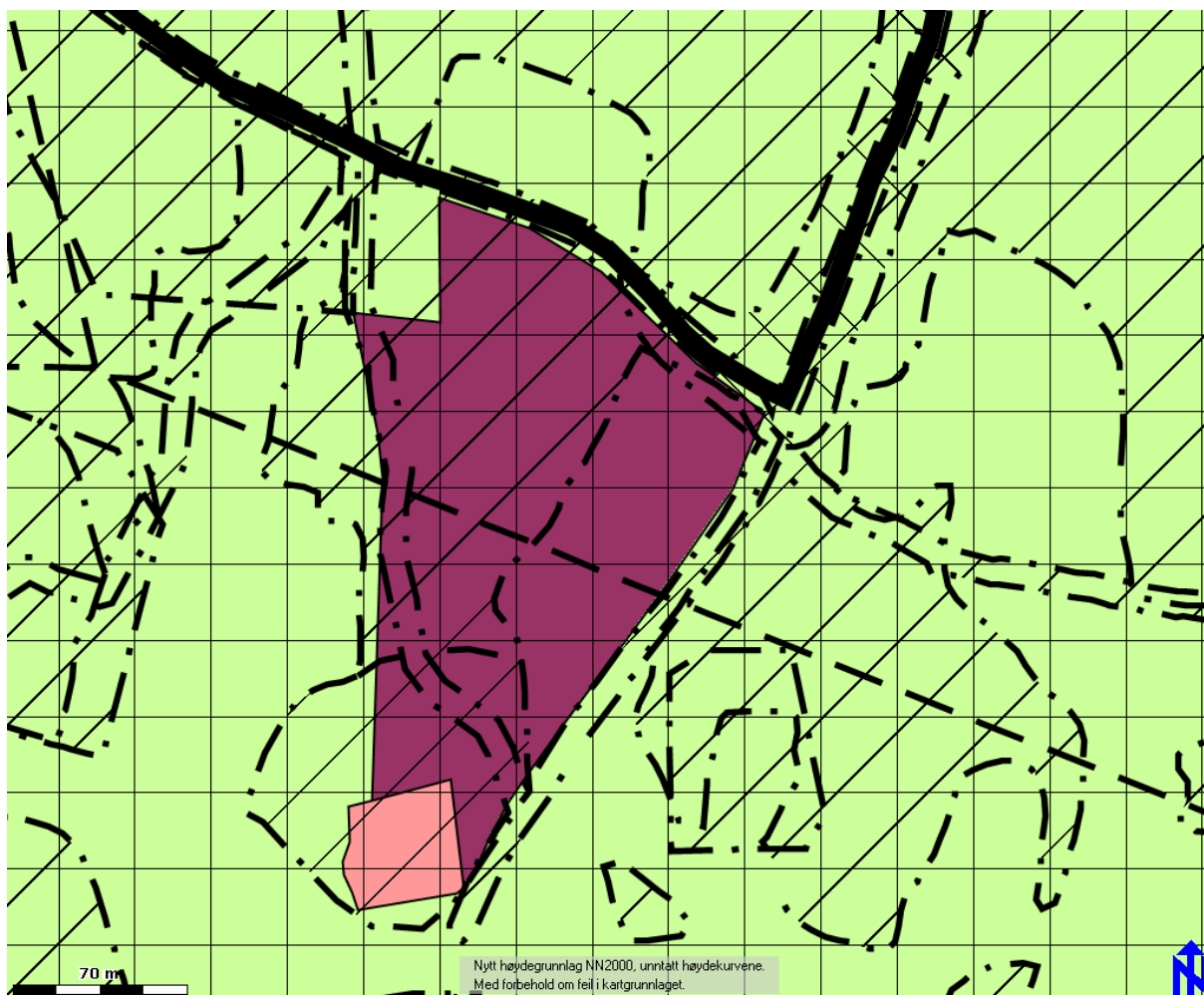
Evt. utvidelse

Ved Oppegård kirkegård er det mulighet for betydelig utvidelse. Området inntil nyetablert gravplass(1978) er avsatt til formål gravlund i kommuneplanens arealdel.

Området er ikke regulert, men er i kommuneplankartet er det avsatt som fremtidig grav- og urnelund. Dette gjelder et område som strekker seg et godt stykke ut over det arealet som i dag fungerer som gravlund.

Området er det eneste avsatt i Nordre Follo nord til ny utvidelse og som kan egne seg til kister. Det vil si at det skal dekke behov for kistegrav for hele Nordre Follo nord, dersom Kolbotn gravlund ikke lengre har kistekapasitet. Imidlertid er det flere hensyn som taler for at dette ikke er egnet for å dekke evt. ny utvidelse av gravplasser i Nordre Follo nord.

- Det er dårlig eller ingen utbygd kollektivtransport, noe som vil være uheldig.
- Ved eventuelle nye tiltak må det tas hensyn til at hele gravlundene ligger innenfor Svartskog landskapsvernområde. Her gjelder hensynssone H720_2, båndlegging etter lov om naturvern / naturmangfoldloven, med følgende kommuneplanbestemmelse: "*I Svartskog landskapsvernområde gjelder Forskrift om supplerende vern for Oslofjorden, delplan Oslo og Akershus – vedlegg 30 – Svartskog landskapsvernområde, Oppegård kommune, Akershus (jf. FOR-2008-06-27-696)*". I tillegg må det tas hensyn til hensynssone H560_2 for bevaring av kulturmiljø, som i søndre del av gravlundene omfatter et svært viktig parklandskap, og i nordre del av gravlundene omfatter en svært viktig rik edelløvskog, og det må tas hensyn til hensynssone H170_2 for bevaring av kulturmiljø, som omfatter et historisk veifar som krysser over gravlundene.
- Det er ikke behov for regulering dersom man holder seg innenfor arealet avsatt i kommuneplanen. Gravlundene er imidlertid tilknyttet en listeført kirke og en middelalderkirkegård. Dette medfører noen særregler.

Figur 1: Utdrag av kommuneplankartet som viser areal avsatt som fremtidig grav- og urnelund. Hensynssonene for naturmiljø H560_2 ses langs hele vestre del av gravlunden, og det historiske veifaret H570_2 krysser gravlunden.

Oppsummering for Oppegård kirkegård.

- Nok areal og graver for neste 30 år.
- Få etablert navnet minnelund.
- Må skifte ut leirmasser på det nye gravplassområdet.
- Få fullført steingjerde som ble påbegynt i 1978.
- Restaurere uthus for lagring av redskap.

Kap 7

Nye gravplasser.

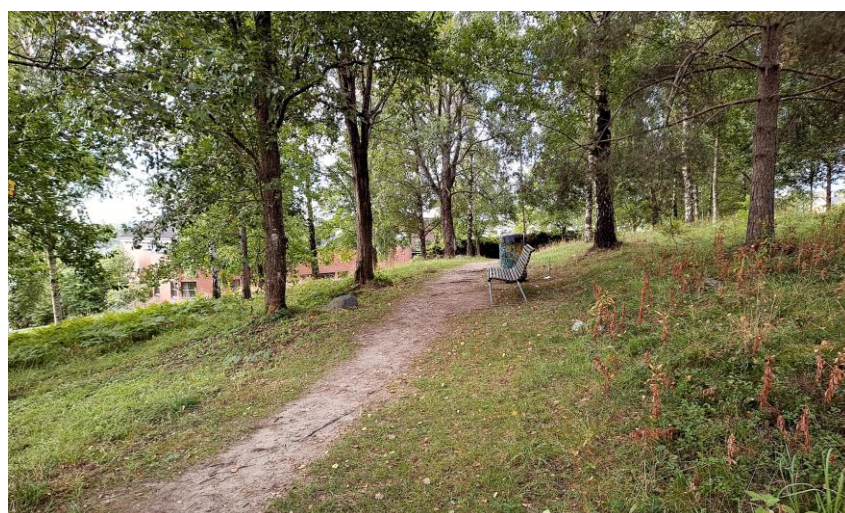
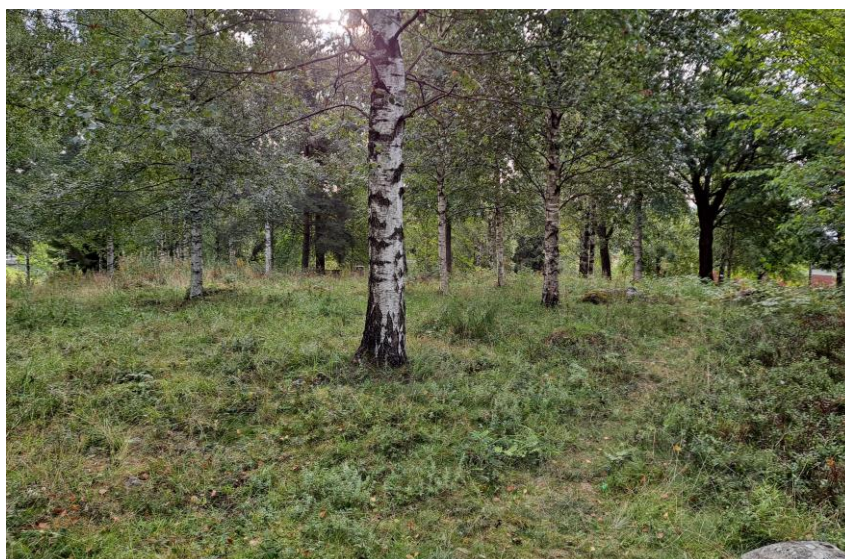
Gravplassmeldingen legger fram et verdigrunnlag hvor alle bydelsområder skal ha en gravplass å gå til. Det er 2 bydelsområder som ikke har nær tilknytning til gravplass i dag, Langhus og Greverud. Det har i mange år vært etterlyst og det har i tidligere kommuneplanarbeid blitt undersøkt om det er mulig å finne aktuelle gravplassareal. Dette har ikke lyktes.

Vedrørende gravplassareal, så er det betydelige areal og omfattende grunnarbeid som må til for å etablere en gravplass for kister. Kostnadene er også høye. Dette blir vesentlig enklere dersom man kan få opprettet en urnelund. Arealet reduseres med inntil 75%, grunnarbeidet reduseres med minst 75%. Det kan også settes opp en urnevegg.

Dette bør utredes i samarbeid med kommunen i kommende planperiode.

En viktig forutsetning for en urnelund er at den er nært knyttet til offentlig kommunikasjon.

Det er kommet innspill på at Birkelunden ved Ski nye kirke bør vurderes som ny urnelund. Dette bør man også sammen med kommunen utrede i kommende planperiode.

2 bilder fra Birkelunden ved Ski nye kirke.